ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Після проголошення незалежності Україна обрала орієнтиром свого розвитку демократичну державу, формування якої передбачає надання рівних можливостей і прав усім громадянам незалежно від національності, статі, релігійних поглядів, соціального статусу і т.ін. Однак у реальному житті українське суспільство донині стикається з проблемою порушення прав людини (жінок і чоловіків) у різноманітних галузях життя: виховання, освіта, ринок праці, економіка, політика, право, сім'я. Для успішного подолання існуючої нерівності необхідна передусім цілеспрямована просвіта громадян і, у тому числі, молоді.

Просвітницька місія – одне з основних завдань сучасної школи. Це знаходить відбиток й у багатьох міжнародних документах. Наприклад, у Конвенції ООН про права дитини особливо підкреслюється: «Освіта дитини має бути спрямована на розвиток особистості, таланту, розумових та фізичних здібностей дитини, на виховання поваги до прав людини та основних свобод, а також до принципів, які виголошені у Статуті Організації Об'єднаних Націй; на виховання поваги до батьків, до культурної самобутності, до мови та національних цінностей країни; а також на підготовку дитини до свідомого життя у вільному суспільстві у дусі розуміння, миру, терпимості, рівноправ'я чоловіків та жінок і дружби між усіма народами, етнічними, національними та релігійними групами» (Стаття 29).

Як сучасна школа може допомогти підростаючому поколінню оволодіти демократичними цінностями та правовими нормами, сприяти реалізації прав людини? Як при цьому звільнити освітній процес від тоталітарного змісту і тоталітарних форм, які виражаються у тому, що на одне питання існує єдина правильна відповідь, яка відповідає єдиній шкалі оцінювання, ієрархії «сильний/слабкий», у великій дистанції між тими, хто навчається, і тими, хто навчає?

На жаль, більшість заяв про реформу освіти досить часто носить відсторонено-декларативний характер. З одного боку, наголошується, що методологічною основою, наприклад, загальної середньої освіти «є пріоритет загальнолюдських та національних цінностей, переорієнтація навчально-виховного процесу на особистість дитини». Тому «необхідно продовжувати роботу… у відповідності до Національної програми патріотичного виховання громадян, формування здорового способу життя, розвитку духовності й укріплення моральних основ держави, концепції виховання дітей і молоді в національній системі освіти, концептуальних основ гуманітарної освіти в Україні…». У зв'язку з цим «ефективним засобом підвищення ефективності навчального процесу є вповадження інтерактивних методів…». І далі: «Необхідно, щоб кожне заняття мало виховну спрямованість, сприяло засвоєнню загальнолюдських норм моралі, виховувало почуття патріотизму, громадянської та національної гідності, дозволяло посісти активну життєву позицію у поцесі побудови нової демократичної держави». З іншого боку, відсутні конкретні механізми та форми для цих змін.

Програма «Основи діалогу» - це спроба дати конкретну відповідь на поставлені запитання.

Мета Програми - навчити учнів самостійно набувати соціального досвіду, соціальних знань і на їхній основі формувати власну громадянську позицію, сприяти розвитку в учнів комунікативних навичок, за допомогою яких вони зможуть будувати з оточуючими толерантні, партнерські відносини, відкидаючи дискримінацію, нерівність і насильство.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі задачі:

- ♣ за змістом – у рамках інших дисциплін розглянути основи успішного спілкування, міжкультурну комунікацію, проблеми взаємовідносин у поліетнічному просторі,

аналізувати соціальні й культурні події та факти з позиції ґендерної рівності

- ♣ за формою – засвоїти знання в інтерактивній формі, використовуючи досвід різних педагогічних шкіл і систем.

Курс включає в себе чотири блоки – «Успішні комунікації», «Особиста ідентичність», «З кола дискримінації», «Мій народ». Блоки складаються з послідовно розташованих вправ. Заняття проходять у формі тренінга, який розгладається як приклад соціального навчання.

Як відомо, одним з основних методів соціального навчання є розвиваючий метод, який закріплює позитивну поведінку учнів, розвиває їхній інтелект і мислення, формує людські стосунки. Сутність розвиваючого методу полягає в тому, щоб забезпечити позитивний розвиток думок-цілей учнів по відношенню до їхної поведінки.

У структуру розвиваючого методу входить компонент «соціальна взаємодія», у відповідності до якого кожному та кожній надаються можливості появити свої знання, уміння у практичній діальності й отримати за це схвалення. На думку багатьох психологів і педагогів, саме соціальна взаємодія лежить в основі розвитку розумових процесів учнів: змінюючи структуру, зміст думки, воно впливає на глибину розуміння й усвідомлення.

Соціальна взаємодія, яка здійснюється у процесі уроку, допомагає учням активізувати процес розумової діяльності як на рівні внутрішнього та зовнішнього мовлення, так і на рівні взаємодії з іншими: індивідуальна, парна та групова робота, робота у малих групах та ін. Включення групи до процесу самореалізації та персоналізації спонукає кожного й кожну ніби до несвідомої, але активної розумової діяльності.

У процесі реалізації Програми учні отримають не лише знання, наприклад, інформацію про успішні комунікації, але й навички такої комунікації, що допомагає змінювати ставлення до точок зору й поглядів інших людей, робить спілкування більш толерантним і демократичним.

У цілому Програма – це не стільки одержання й передача готових знань, скільки отримання навичок самостійного їх добування, що вже передбачає активне включення самих учнів у освітній процес. Інтерактивна форма уроків змінює характер відносин між всіма учасниками й учасницями полілогу.

Гнучкість і відкритість структури Програми дає можливість її трансформації, з огляду на вік та інтереси аудиторії. Методологічні принципи, закладені в концепції Програми, переносяться до системи цінностей, яка формується в учнів у процесі навчання:

- ♣ ставити правильні запитання й давати можливість намічати шляхи для їх активного рішення
- ♣ освіта як обмін та відкритий діалог

Програма корегує особистісну систему цінностей учнів, є одним з можливих способів надання підтримки особистості у процесі її соціалізації та, конкретніше, ґендерної соціалізації.

Сучасна соціальна наука розрізняє поняття стать і ґендер. Традиційно перше з них використовувалося для визначення тих анатомо- фізіологічних особливостей людей, на основі яких людські істоти визначаються як чоловіки або жінки. Стать (тобто біологічні особливості) людини вважалася фундаментом і першопричиною психологічних та соціальних відмінностей між жінками і чоловіками.

Окрім біологічних відмінностей між людьми існують розподіл їхніх соціальних ролей, форм діяльності, відмінності у поведінці й емоційних характеристиках. Антропологи, етнографи й історики давно встановили відносність уявлень про “типово чоловіче” чи “типово жіноче”. Те, що в одному суспільстві вважається чоловічим заняттям (поведінкою, рисою характеру), в іншому може визначатися як жіноче. Наявна у світі різноманітність соціальних характеристик жінок та чоловіків та принципова тотожність біологічних характеристик людей дозволяють зробити вистновки по те, що біологічна стать

не може бути поясненням різниці їхніх соціальних ролей, існуючих у різних суспільствах.

Таким чином, виникло поняття ґендер, що означає сукупність соціальних і культурних норм, які суспільство прописує виконувати людям у залежності від їхньої біологічної статі.

Не біологична стать, а соціокультурні норми визначають, врешті решт, психологічні якості, моделі поведінки, види діяльності, фах жінок та чоловіків. Бути в суспільстві чоловіком чи жінкою означає не лише мати ті чи інші біологічні особливості – це означає виконувати ті чи інші прописані нам ґендерні ролі.

Ґендер створюється (конструюється) суспільством як соціальна модель жінок і чоловіків, яка визначає їхнє положення та роль у суспільстві та його інститутах (родині, політичній структурі,економіці,культурі,освіті та ін.).

Досягнення ґендерної рівності – один з семи пріоритетів розвитку України у третьому тисячолітті. Тому процес трансформації традиційних, часто стереотипних уявлень про соціальну роль жінок та чоловіків розглядається як основний компонент соціально-економічної політики української держави та передбачає впровадження інноваційних освітніх і просвітницьких програм.

Ця програма є спробою створення програми подібного типу.

Таким чином, програма «Основи діалогу» - це нова технологія, спрямована на звільнення від стереотипів, внутрішніх комплексів, зовнішньої залежності, але поряд з тим і повернення до витоків демократичної освіти, яка спирається на повагу до особистості.

Реалізація Програми ні в якому разі не передбачає відмови від існуючих форм і методик передачі знань, а лише розширює їхні можливості, використовуючи досвід різноманітних педагогічних шкіл, впроваждуючи демократичні форми навчання та виховання. Це все допомагає «організувати освітній процес на основах ґендерної справедливості та ненасильства, створити умови, за яких можна одержати навички самоорганізації групи шляхом навчання через безпосередній досвід».

Програма «Основи діалогу» розрахована на учнів 8-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів гуманітарного й загальноосвітнього напрямків навчання. Мінімальна кількість годин на вивчення цього курсу складає 34 (рівнь А) або 68 (рівнь Б) годин. До програми додається орієнтовне тематичне планування. Розподіл годин за темами орієнтовний. Педагог має право вносити якісь корективи до розподілу годин.